

DOI: <https://doi.org/10.32782/2786-8559/2024-7-7>

УДК 332.:340

Петриняк Уляна Ярославівна

кандидат економічних наук,
докторант кафедри економіки, підприємництва
та управління підприємствами,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3295-4792>

Дудла Олександр Михайлович

аспірант кафедри освіти та управління навчальним закладом,
Класичний приватний університет
ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-2582-2947>

ІДЕЯ БІЗНЕС-СТРУКТУР – ВІД ГЕНЕРУВАННЯ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У статті проаналізовано ідею бізнес-структури України, де основна увага приділена відновленню та розвитку великого, середнього та малого підприємництва, де добре сформована ідея може визначити стартову діяльність підприємця-початківця, а далі для продовження комерційної діяльності потрібні нові ідеї. Проілюстровано актуальні тренди діючих бізнес-структур, проведено їх аналіз за видами економічної діяльності, побудовано динаміку капітальних інвестицій за джерелами фінансування. Досліджено пріоритетне завдання задля формування та використання моделі генерації фінансування комплексного механізму, а також пошук можливостей їх реалізації в практичній діяльності у бізнес-структурах, де вибір бізнес-ідеї є початковим етапом у створенні власної справи. Обґрунтовано актуальність підприємництва як важливого чинника становлення економічної системи країни в умовах воєнного стану. За цим етапом важливо зробити вірний та конструктивний вибір справи, яка в подальшому може збагатити, або навпаки, призвести до втрати фінансів. Тому, потрібно серйозно підходити до вибору того інтересу, яким бізнес-структура займається. Виокремлено специфіку складної та динамічної структури щодо структурних змін бізнес-структур всередині країни. Описана характеристика даного процесу; запропоновано рекомендації основних етапів формування бізнес-структур в "нових" умовах та тенденціям його функціонування, де удосконалюється роль персоналу в умовах європейського режиму з врахуванням законодавства. Бізнес-ідея – це те, що супроводжує початківців до великого бізнесу. На вибір бізнес-ідеї впливає багато внутрішніх чинників персоналу, зовнішніх факторів мікро та макро середовища, а також наявність окремих початкових знань, зокрема, прагнення змінити професію та напрямок діяльності, бажання стати власником бізнес-структури, покращити своє матеріальне становище, реалізувати свою мрію, домогтися визнання у суспільстві, усвідомлення джерел ресурсів для створення власного підприємства, використання отриманих знань з певного виду підприємницької діяльності, досвід створення підприємства у відповідній сфері та вибір оптимальної організаційної та організаційно-правової форми його існування.

Ключові слова: бізнес-структури, воєнний стан, ідея, підприємництво, економічна діяльність.

Ulyana Petrynyak

Oles Honchar Dnipro National University

Oleksandr Dudla

Classical Private University

THE IDEA OF BUSINESS STRUCTURES – FROM GENERATION TO IMPLEMENTATION IN THE CONDITION OF MARTIAL LAW

The article analyzes the idea of the business structure of Ukraine, where the main attention is paid to the restoration and development of large, medium and small entrepreneurship. Actual trends of operating business structures are illustrated, their analysis is carried out by types of economic activity, the dynamics of capital investments by sources of financing is constructed. The priority task for the formation and use of a model for the generation of financing of a complex mechanism, as well as the search for opportunities for their implementation in practical activities in business structures, was studied. The relevance of entrepreneurship as an important factor in the formation of the country's economic system in the conditions of martial law

is substantiated. The specifics of the complex and dynamic structure in relation to structural changes of business structures within the country are singled out. The characteristics of this process are described; recommendations for the main stages of the formation of business structures in “new” conditions and trends in its functioning are proposed, where the role of personnel in the conditions of the European regime is improved, taking into account the legislation. Based on the analysis of statistical data, it was determined that the current economic situation in the country is extremely difficult. A significant number of entrepreneurs suspended their activities at the beginning of the war, and most of them have not yet fully resumed work after one and a half years since the introduction of martial law in the country. It has been clarified what problems and obstacles domestic business entities face since the beginning of the full-scale invasion, namely: the unpredictability of the development of the situation in Ukraine and the domestic market; lack of a sufficient number of paying customers in the domestic market; unforeseen actions of the state that can worsen the state of business; lack of sufficient capital; lack of qualified personnel. The implementation of the measures proposed in the article to stimulate the business activity of entrepreneurs, in particular, comprehensive programs of financial support, providing tax incentives, rapid restoration of infrastructure, development of special programs for small and medium-sized enterprises, attracting investments in new industries – all this is a necessary condition for the future of successful and system economic development of Ukraine.

Keywords: business structures, martial law, idea, entrepreneurship, economic activity.

Вступ. Закриті та зруйновані підприємства, падіння економіки, вимушений виїзд українців через війну за кордон, внутрішня міграція – це ті речі, які негативно відобразились на ринку праці. Зрозуміло, що кількість безробітних в Україні значно більша. Наприклад, багато осіб виїхали за кордон, також багато чоловіків не реєструються в службі зайнятості. Відповідно, є різниця, яка складає близько 2,8 млн осіб. Зараз спостерігається тенденція до збільшення зареєстрованих найманих працівників. Дослідження потреб та трендів бізнесу, його конкурентоспроможності, фінансовий стан та пріоритети персоналу в умовах воєнного стану описують такі науковці як: Штулер І.Ю., Штерма Т.В., Гринько Т.В. [2], Петриняк А.Я., Загорський В.С., Кравченко М.В. [5], що наголошують на актуальність даного питання.

Матеріали та методи. Мета статті полягає у розвитку підприємницької діяльності в Україні, яка характеризується динамічністю кількісних та якісних змін в розрізі підприємницьких бізнес-структур для позитивної роботи в умовах воєнного стану. Ідея малого і середнього бізнесу від генерування до реалізації, з метою адаптації своєї підприємницької діяльності в умовах війни, кризи та інших мінливих умовах є ключовим фактором посилення комунікації у бізнес-середовищі. Підтримку економічної стійкості, відновлення та зростання України, створення кращих умов для розвитку українських малих і середніх підприємств (МСП), а також інновації та експорт

бізнес-клімату створює нову реальність взаємодії бізнес-структур в Україні. Під підприємницькою структурою розуміють сукупність суб'єктів ринкових відносин, кінцевою метою діяльності яких є одержання прибутку (підприємницького доходу) [1]. Виходячи з класифікації суб'єктів господарювання за призначенням, їх можна поділити на чотири категорії: підприємства, банки, довірчі та страхові товариства, інвестиційні структури.

Результати. Безпосередньо до господарських організацій належать підприємства, тоді як довірчі товариства, банки та інвестиційні структури вважаються організаціями, що надають послуги підприємницькому сектору. Всі організаційно-господарські одиниці, які займаються підприємницькою діяльністю (промисловість, торгівля, транспорт, будівництво), є бізнес-структурами. При цьому такі організаційно-господарські одиниці можуть бути фізичними особами-підприємцями (ФОП) або мати права юридичної особи і переслідувати комерційні цілі.

Здійснюючи аналіз кількості діючих бізнес-структур протягом 2018–2022 рр., можна зробити висновок, що саме середніх, малих та мікро форм бізнес-структур є найбільше і до 2021 року спостерігалася позитивна динаміка (табл. 1).

Якщо ж порівнювати 2022 рік з 2018р. – то збільшилася кількість лише великих форм бізнес-структур (на 10,8 %), кількість всіх інших форм – зменшилася: середніх – на 8,7 %, малих – на 5,8 %, мікро – на 5,3 %. Війна росії в Україні, розпочата

Таблиця 1 – Кількість діючих бізнес-структур у 2018–2022 роках, од

Сегмент бізнес-структури	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2022 р. до, у %	
						2018 р.	2021 р.
суб'єкти великого підприємництва	446	518	512	610	494	110,8	81,0
суб'єкти середнього підприємництва	16476	18129	17946	17811	15037	91,3	84,4
суб'єкти малого підприємництва	1822671	1922978	1955119	1937827	1716977	94,2	88,6
З них суб'єктів мікропідприємництва	1764737	1864013	1898902	1880858	1671558	94,7	88,9

Джерело: побудовано автором: [7]

в 2022 році, спричинила негативну тенденцію в розвитку бізнес-структур. У 2022 р. порівняно з 2021р. значно зменшилася кількість великих бізнес-структур – майже на 20 %, середніх – на 15,6 %, малих і мікро – майже однаково на 11 %. Суб'єкти господарювання почали згортати підприємницьку діяльність. Окремі з них взагалі припинили діяльність, інші переїхали в більш безпечні місця, проте наростити попередні обсяги виробництва так і не змогли. Пов'язуємо це, безперечно, із повномасштабним вторгненням в Україну, яке стало неабияким випробуванням, коли чимало бізнес-структур опинилися у районі бойових дій та змушені були або припинити роботу, або релокуватися у безпечніші регіони. Проте навіть бізнес-структури, які знаходяться далеко від обстрілів, відчувають проблеми з нестачею сировини та логістикою.

Компаніям, що надають послуги та мають іноземних клієнтів, представникам інтелектуальних та креативних професій легше виїхати та відновити роботу у відносно безпечному місці. Аграрії, виробничі та логістичні підприємства мають територіальну прив'язку, тож вони обмежені в мобільності. Найпопулярнішою сферою діяльності бізнес-структур в Україні у 2022 році була роздрібна і оптова торгівля – 42 % (рис. 1). Можна припустити, що така активність бізнес-структур за видами економічної діяльності у сферах оптової і роздрібно торгівлі, зумовлена, прагненням до швидкої максимізації результатів своєї

діяльності та повернення вкладених ресурсів та витрат [12]. З 2016 року сфера інформації та телекомунікацій знаходиться на другому місці за популярністю ведення бізнесу і стрімко зростала за аналізований період. Далі йдуть промисловість, сільське господарство та будівництво. На останньому місці залишається логістика, страхова та фінансова діяльність.

В інформаційній та телекомунікаційній сферах зосереджено близько 12 % загальної кількості бізнес-структур, по 7 % – в професійній сфері, науковій і технічній діяльності. 6 % всіх суб'єктів бізнес-структур знаходяться у сфері промисловості, 5 % – в транспорті, складському господарстві, поштовій та кур'єрській діяльності, а також 5 % від загальної кількості бізнес-структур – в операціях з нерухомим майном [7]. Станом на кінець 2022 року в Україні налічується близько 8,6 млн найманих працівників, що на 1,2 млн менше, ніж за аналогічний період 2021 року. Зараз офіційно зареєстровані як безробітні 146 тисяч осіб [10].

Як повідомлялось, за рік повномасштабного вторгнення Україна втратила понад 3 мільйони робочих місць. Для покращення ситуації в цьому напрямку уряд запровадив програму «Робота» [9]. Аналізуючи основні показники діяльності бізнес-структур в Україні протягом 2018–2022 рр., зауважуємо, що середні, малі та мікропідприємницькі бізнес-структури в Україні були найбільшими роботодавцями (табл. 2).

Рисунок 1 – Структура діючих бізнес-структур в Україні за видами економічної діяльності у 2022 році, у %

Джерело: побудовано автором [7]

Таблиця 2 – Кількість зайнятих працівників у суб'єктах великого, середнього, малого та мікропідприємництва, осіб

Бізнес-структури	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022р.	2022 р. до, у %	
						2018 р.	2021 р.
суб'єкти великого підприємництва	1574301	1608347	1574647	1648692	1369937	87,0	83,1
суб'єкти середнього підприємництва	2784464	3089709	3123215	2999712	2610134	93,7	87,0
суб'єкти малого підприємництва	4173665	4319757	4233999	4287724	3522254	84,4	82,1
З них суб'єктів мікропідприємництва	3032968	3168970	3099461	3127387	2583509	85,2	82,6

Джерело: побудовано автором [7]

Найбільш значущою зміною на ринку праці України у 2022 р. стало істотне скорочення зайнятості. Це відбулось унаслідок припинення діяльності значної кількості бізнес-структур, а також скорочення зайнятості з економічних причин на підприємствах, які продовжували діяльність.

Поряд із скороченням зайнятості, що було спричинене припиненням роботи підприємств, відбувалось скорочення кількості працівників унаслідок оптимізації чисельності персоналу на діючих підприємствах. Для значної частини бізнес-структур поступове скорочення чисельності працівників було характерним і до 2022 р. Так, протягом 2021р. відбувалось незначне скорочення кількості найманих працівників за рахунок зменшення в сегментах малих і мікропідприємств.

Протягом 2022 р. ситуація істотно погіршилась. Загалом скорочення кількості працівників відбулось у всіх сегментах підприємств незалежно від їх розміру [9]. Витрати на персонал протягом 2018–2022 років відображені у таблиці 3.

Проаналізувавши дані в таблиці 3, бачимо, у 2022 році порівняно із 2018 роком витрати на персонал збільшилися. Найбільше зростання витрат на персонал було у сегменті середнього підприємництва і становило 55,5 %, найменше зростання витрат відбулося у мікропідприємстві – майже на 4 %. Що стосується бізнес-структур у сегменті великого підприємництва, то на 29,9 % зросли витрати на персонал, а у сегменті малого підприємництва – на 22,6 %. Витрати на персонал у 2022 році по відношенню до 2021 року значно знизилися. У сегменті великого підприємництва – на 15,6 %, середнього підприємництва – на 9 %, малого – на 12,1 %.

Протягом 2022 р. серйозні випробування відбувались на ринку праці, однак відсутність статистичних даних значно обмежила можливості оцінки реального стану й характеру змін, що відбуваються в Україні. Потреби в актуальній інформації про стан і перспективи розвитку ринку праці, запити роботодавців щодо працівників і навичок зумовлені необхідністю розроблення максимально ефективних заходів стимулювання зайнятості та економічного розвитку, а також захисту найбільш уразливих груп на ринку праці. Деякі бізнес-структури перенесли свою діяльність за межі країни або взагалі зупинили свою роботу. Сьогодні оплата праці скоротилася на 30–50 % порівняно з довоєнними показниками, тому що більшість бізнес-структур продовжують скорочувати персонал і зменшувати витрати на нього.

Якщо проаналізувати обсяги реалізованої продукції бізнес-структурами, то спостерігаємо значне зменшення у 2022 році порівняно із 2021 роком (табл. 4). Якщо у 2022 році відносно 2018 року стосовно великого і середнього сегменту бізнес-структур маємо позитивну тенденцію: обсяг реалізації зріс на 14,5 % та 24,9 % відповідно, то у сегменті мікропідприємництва – тенденція дуже негативна (падіння на 45,5 %).

У 2022 році порівняно з 2021 роком падіння обсягу реалізації спостерігається по всіх сегментах бізнес-структур: велике підприємництво – на 21,7 %, середнє – на 16,7 %, мале – на 44,9 % і мікропідприємництво – на 67,3 %.

Динаміка капітальних інвестицій в діяльність бізнес-структур відображена на наступному рисунку 2.

Обсяг капітальних інвестицій в Україні 2022 року скоротився на 39,2 % і становив

Таблиця 3 – Витрати на персонал бізнес-структур великого, середнього, малого та мікропідприємництва, млн грн

	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2022 р. до, у %	
						2018 р.	2021 р.
суб'єкти великого підприємництва	280461,8	341807,5	360077,3	431797,5	364267,7	129,9	84,4
суб'єкти середнього підприємництва	323980,6	412934,8	464615,5	553782,9	503743,5	155,5	91,0
суб'єкти малого підприємництва	154297,1	177636,0	195122,3	215171,0	189098,7	122,6	87,9
З них суб'єктів мікропідприємництва	65595,0	72231,4	78667,1	85521,1	68150,1	103,9	79,7

Джерело: побудовано автором [7]

Таблиця 4 – Обсяг реалізації продукції (товарів, послуг) бізнес-структурами, млн грн

	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2022 р. у % до:	
						2018 р.	2021 р.
суб'єкти великого підприємництва	3515839,5	3631415,3	3626388,0	5140366,8	4024267,1	114,5	78,3
суб'єкти середнього підприємництва	3954017,5	4194484,1	4384676,2	5931850,7	4938613,5	124,9	83,3
суб'єкти малого підприємництва	2496947,7	2698213,4	3051233,0	3917594,4	2156994,9	86,4	55,1
З них суб'єктів мікропідприємництва	1292430,5	1430559,7	1652040,7	2153538,7	704033,9	54,5	32,7

Джерело: побудовано автором [7]

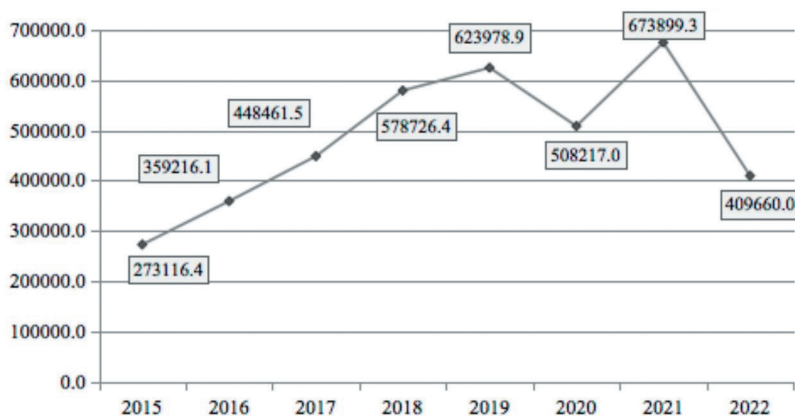

Рис. 2. Динаміка капітальних інвестицій в діяльність бізнес-структур протягом 2015–2022 рр., млн грн

Джерело: побудовано автором [7]

409,7 мільярда гривень. У регіональному зрізі найбільший обсяг капітальних інвестицій у 2022 році зафіксовано у Дніпропетровській області – 40,478 млрд грн, Київській – 31,169 млрд грн, Львівській – 26,161 млрд грн [4]. Головним джерелом фінансування капітальних інвестицій, як і раніше, залишаються власні кошти підприємств та організацій, за рахунок яких у 2021 році освоєно 68,6 % капіталовкладень. Частка кредитів банків у загальних обсягах капіталовкладень становила 5,0 %.

За рахунок державного та місцевих бюджетів в аналізованому періоді освоєно відповідно 9,2 % та 8,4 % капітальних інвестицій. Частка коштів іноземних інвесторів становила 0,1 % усіх капіталовкладень, інші джерела фінансування становлять 8,7 % (рис. 3).

В умовах військової окупації російською федерацією та введення воєнного стану на території України, відповідно до Указу Президента України № 64 від 24 лютого 2022 року «Про введення

воєнного стану в Україні», Верховна Рада України та Уряд, серед іншого, підтримують економічне відновлення українських підприємців та створюють умови для залучення інвестицій в Україну.

Закон України «Про державну підтримку інвестиційних проектів зі значними інвестиціями в Україні» був прийнятий з метою залучення в Україну стратегічних інвесторів, підвищення інвестиційної привабливості країни, створення нових високооплачуваних робочих місць та підвищення конкурентоспроможності економіки шляхом запровадження державної підтримки масштабних інвестиційних проектів. На сучасному етапі розвитку національної економіки розвиток малих та середніх бізнес-структур має бути пріоритетом у реалізації економічної політики [3].

З огляду на досліджені тенденції, можна стверджувати, що підприємництво є основою економіки, генерує більше половини ВВП, виступає важливим джерелом бюджетних надходжень та, як зазначалося вище, забезпечує основну частину

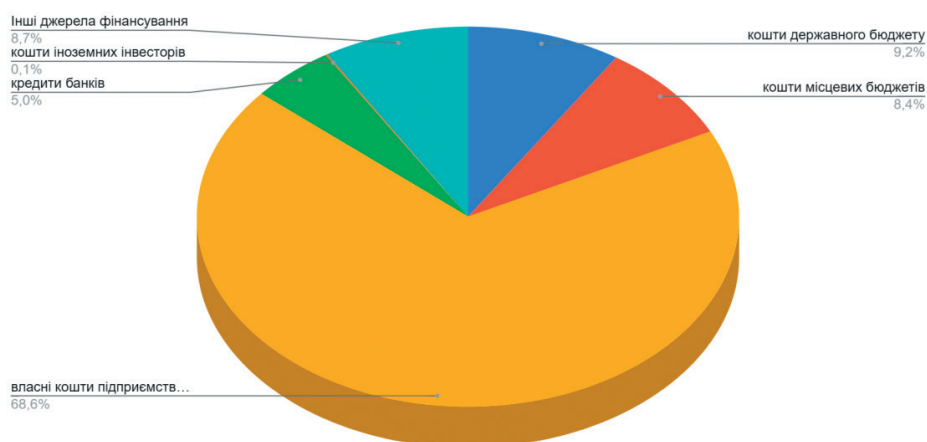

Рис. 3. Структура капітальних інвестицій в діяльність бізнес-структур України за джерелами фінансування у 2021 році, у %

Джерело: побудовано автором [7]

зайнятості населення. Загалом, враховуючи, що існуюча структура бізнесу вже пройшла випробування протиепідемічними заходами, доцільно проаналізувати виклики та проблеми, з якими стикається підприємницька діяльність у період дії воєнного стану в Україні.

За матеріалами Робочої групи «Економічне відновлення та розвиток» [10] та за даними опитування Advantag Group, станом на червень 2022 року майже половина підприємств закрилася (18,7 %) або збирається закритися (28,1 %), загальні прямі збитки бізнес-структур склали близько 83 млрд доларів США, а отже, ділова активність знижується, а можливості експортерів обмежені через блокаду портів, оскільки існуючі логістичні маршрути охоплюють близько 20 % експорту. Близько 25 % населення (понад 10 мільйонів українців) були змушені покинути свої домівки (7,5 мільйонів виїхали за кордон); понад 3 мільйони українців втратили роботу, а 53 % населення ризикували втратити роботу до червня 2022 року (дані ООН) [11].

Висновки. В умовах дії воєнного стану держава створила для підприємців велику кількість можливостей для комфортного ведення бізнесу. Переважна більшість малих і середніх

підприємств продовжують свою діяльність навіть у воєнний час, і ця підприємницька діяльність потребує інвестиційно-економічної підтримки для підвищення ефективності та досягнення позитивних фінансових результатів. Суттєво зменшилась і фінансова спроможність переважної більшості населення. Одним із головних викликів сьогодення є розробка та впровадження креативних рішень для підтримки підприємницької діяльності та майбутнього зростання та розширення бізнесу в Україні.

Емпіричні дослідження проведені нами вказують на важливість торгівлі та політики сприяння торгівлі. Тому ідея бізнес-структур України повинна використовуватися для інвестування в стійкі підприємства та інфраструктуру. Збільшення експорту, поглиблення ланцюжків доданої вартості в бізнесі, налагодження виробництва екологічно чистої продукції та сприяння ІТ-стартапам створять можливості для економічного розвитку. Відновлення економіки після війни та створення нових можливостей для бізнесу потребуватимуть вирішення як старих, так і нових проблем. Відбудова може й повинна використовуватися для інвестування в стійкі підприємства та інфраструктуру.

Література:

1. Васильців Т. Г. Удосконалення державного регулювання підприємницької діяльності в Україні. *Стратегічні пріоритети*. 2009. № 1. С. 145–149.
2. Гринько Т. В. Підприємництво: сучасні виклики, тренди та трансформації: монографія. Дніпро : Видавництво Біла К.О., 2023. 350 с.
3. Державна Служба Статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
4. Іпполітова І. Я. Оцінювання рівня компетентності підприємства. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2018. Випуск 23. С. 210–217. URL: <http://global-national.in.ua/archive/23-2018/42.pdf>
5. Петриняк У. Я., Кравченко М. В., Дворніцький В. І. Конкурентоспроможність лідерства української економіки: виклики на основі креативності ключових компетенцій. *Державне управління: удосконалення та розвиток*: зб. наук. праць. Київ, 2024. № 5. (285). С. 1–12. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2156.2024.5> DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2156.2024.5>
6. Петриняк У. Я. Механізми розвитку креативності в бізнесі. *Формування ринкових відносин в Україні*: зб. наук. праць. Київ, 2023. №4. (263). С. 68–78. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.8087819> DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2156.2024.2.23>.
7. Петриняк У. Я. Формування системи управління конкурентоспроможністю бізнес-структур на основі креативності ключових компетенцій: дис...докт. екон. наук: 08.00.04. Дніпро, 2024. 451 с.
8. Погребняк Д.В. Теоретичні аспекти методів оцінки конкурентоспроможності підприємств. *Економічний вісник НТУУ «КПІ»*: зб. наук. праць. 2012. № 9. С. 230–235.
9. Проект Плану відновлення України. Матеріали робочої групи «Відновлення та розбудова інфраструктури». URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/nacionalna-rada-z-vidnovlennya-ukrayini-vid-naslidkiv-vijni/robochi-grupi>
10. Програма економічних реформ України на 2010–2014 рр. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/128/2013>
11. Про захист економічної конкуренції: Закон України від 11.01.2001 No2210-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2210-14>
12. Шиловцева Н. В. Модернізація зайнятості як умова підвищення конкурентоспроможності національного ринку праці. *Modern Economics*. № 15 (2019). С. 211–217.

References:

1. Vasiltsev T. G. (2009). Improvement of state regulation of business activity in Ukraine. *Strategic priorities*, No. 1. P. 145–149.
2. Hrynko T. V. (2023). Entrepreneurship: modern challenges, trends and transformations: monograph. Dnipro: Bila K.O. Publishing House, 350 p.
3. State Statistics Service of Ukraine. Available at: <https://www.ukrstat.gov.ua/>

-
4. Ippolitova I. Ya. (2018.) Assessment of the level of competence of the enterprise. *Global and national economic problems*. Issue 23. P. 210–217. Available at: <http://global-national.in.ua/archive/23-2018/42.pdf>
 5. Petrynyak U. Ya., Kravchenko M. V., Dvornitsky V. I. (2024). Competitiveness of leadership of the Ukrainian economy: challenges based on the creativity of key competencies. *Public administration: improvement and development of the collection. of science works*. Kyiv. No. 5 (285). P. 1–12.
 6. Petrynyak U. Ya. (2023). Mechanisms of creativity development in business. *Formation of market relations in Ukraine: coll. of science works*. Kyiv. No. 4. (263). P. 68–78. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.8087819> DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2156.2024.2.23>.
 7. Petrynyak U. Ya. (2024). Formation of a system for managing the competitiveness of business structures based on the creativity of key competencies: dis... doc. economy Sciences: 08.00.04. Dnipro, 451 p.
 8. Pogrebnyak D. V. (2012). Theoretical aspects of methods of assessing the competitiveness of enterprises. *Economic bulletin of NTUU "KPI": coll. of science works*. No. 9. P. 230–235.
 9. Project of the Recovery Plan of Ukraine. Materials of the working group “Restoration and development of infrastructure”. Available at: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/nacionalna-rada-z-vidnovlennya-ukrayini-vid-naslidkiv-vijni/robochi-grupi>
 10. The program of economic reforms of Ukraine for 2010–2014. Available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/128/2013>
 11. On the protection of economic competition: Law of Ukraine dated January 11, 2001 No. 2210-III. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2210-14>
 12. Shilovtseva N. V. (2019). Employment modernization as a condition for increasing the competitiveness of the national labor market. *Modern Economics*. No. 15. P. 211–217.
-